

תנועת הקיבוץ הדתי

ח' אדר א' תשע"א, 12.2.11

גיליון מס' 246

שבת פרשת תצווה

אורים ותומים

מאת חנה לבל, קבוצת יבנה

בפרשת תצווה (שמות כ"ח 30), ברשימת בגדי הכהן הגדול, מופיע אביזר שאינו במובהק בגד והוא: "אורים ותומים", ככתוב: "וְנָתַתָּ אֶל-חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת-הָאוּרִים וְאֶת-הַתְּמִיּוֹת וְהָיוּ עַל-לֵב אֶהְרֹן כְּבָאוּ לִפְנֵי ה' וְנִשְׂא אֶהְרֹן אֶת-מִשְׁפַּט בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל עַל-לְבוֹ לִפְנֵי ה' תְּמִיד". המילים – משפט, על לב, לפני ה', המופיעות בפסוק פעמיים, מדגישות את ייחודו של אביזר זה בין שאר בגדי הכהן. לא נאמר בשום מקום במקרא מה צורתם ומי עשאו, גם לא נאמרה בהם עשייה אלא נתינה. סתמה התורה ולא פִרְשה את עניינם ומהותם של ה"אורים ותומים", אך מרמזים שונים בתורה עולה שהם מסייעים לכהן שתשרה עליו רוח הקודש ובאמצעותם יענה לשואלים. ההגדרה המילונית (אבן שושן) היא: "דבר האל הבא בתשובה לשאלת הכהן". ובהשאלה "מקור מוסמך שאין להרהר אחריו". מעניין שזו גם ההגדרה המופיעה במילון למילה "אורקל".

יוספוס פלביוס בבואו לתאר את בגדי הכהן הגדול בספרו 'קדמוניות היהודים' קורא לחושן – לוגיון. ביוונית זו במה, מקום שממנו מדברים. המרכיב "לוגי" מציין אמת והגיון. וכך אומר יוספוס: "על אלה לובש הכהן הגדול כבגד שלישי מה שנקרא אפוד, בדומה לאפומיס ההלניתי". אפומיס – צדק ומשפט. יוספוס בדרכו האפולוגטית, תוהה על קרבת המושגים ומדגיש – "משה לא הניח למתנבאים כל מקום לעשות מעשי זדון ... אלא הפקיד בידי אלקים את ההכרעה להיות נוכח בעבודת הקודש אם רצונו בכך, או להעדר. והתכוון שיהא דבר זה גלוי לא לעברים בלבד אלא גם לנכרים המזדמנים".

אונקלוס, בבואו לתרגם פסוק זה, העתיק ולא פירש: "ית אוריא וית תומיא", ואילו רש"י הולך בעקבות חז"ל ואומר: "הוא כתב שם המפרש בתוך כפלי החושן, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו". על פי התפיסה המסורתית של חז"ל, המסר הועבר באמצעות החושן אותו נשא הכהן הגדול על חזהו. אבני החושן נתנו תשובות מילוליות ע"י הארה או הבלטה של אותיות החושן, ומאחר שאין בשמות השבטים את כל אותיות הא-ב' גרסו רבותינו שהחושן כלל שני ביטויים נוספים: מה שכתוב למעלה מראובן – "אברהם יצחק ויעקב", ומה שכתוב למטה מבנימין – "שבטי יה".

במסכת יומא מצינו: "תנו רבנן כיצד שואלין? השואל – פניו כלפי הנשאל, והנשאל – פניו כלפי השכינה". רש"י מסביר: "שהכהן מביט באורים ותומים והיא שכינה שנזכרת כאן". הרמב"ם נדרש לאותה שאלה ועונה: "עומד הכהן ופניו אל הארון והשואל עומד מאחוריו, ופניו אל הכהן". מכאן שלפי רבותינו האורים והתומים, השכינה והארון, הן מילים נרדפות שמשמעותן רוחנית, והן מייצגות את השואל המבקש צינור – דרך אל הקב"ה, באמצעות הכהן או הנביא. כך נוצרה ההיררכיה של "גבוה מעל גבוה". המושגים – לשאול, לפני ה', במשפט האורים והתומים, ולחילופין הארון והשכינה, נמצאים ביסוד התנהלות בני ישראל מול הקב"ה בדורות הראשונים.

הרמב"ם מתאר את התהליך: "ויאמר השואל מה שרוצה לשאול, ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלבו אלא בקול נמוך כמתפלל בינו לבין עצמו, ורוח הקודש לובשת את הכהן ומביט בחושן ורואה בו כמראה הנבואה". בעקבות דברי הרמב"ם מתפרשת שאלתה של חנה מול עלי הכהן כפנייה לאורים ותומים, שנעשתה עפ"י הכללים, "רק שפתיה נעות". ואילו עלי שקיבל תשובה ע"י אותיות שבלטו או הוארו מהחושן, לא ידע לצרפן לתשובה ובמקום לקרוא אותן כפְּשָׁרָה דהיינו: תפקדי ותלדי בן כמו שרה, הוא צירפן למילה שיכורה: "עז-מתי תשִׁתְּכִרִין הַסִּירִי אֶת-יַיִנְךָ מֵעֲלֶיךָ". כמובן שלפנינו דרשה, המיישבת אולי פשוטו של מקרא, אך התיאור של פנייה אל האורים ותומים, אל הכהן, אל הארון, אל הנבואה, נמצא אכן בפשט הכתובים.

משה, גדול הנביאים, לא נזקק לצינור אל הקב"ה שכן נאמר: "פֶּה אֶל-פֶּה אֲדַבֵּר-בוֹ" (במדבר י"ב 8), אך בעת מינויו של יהושע, נאמר (במדבר כ"ז 21): "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֵד וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה', עַל-פִּיו יֵצְאוּ וְעַל-פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל-הָעֵדָה". גם הלויים נמצאו ראויים להיות נושאי האורים והתמים, דבר המשתקף בברכת משה לשבט לוי (דברים ל"ג 8): "וְלֵלוֹי אָמַר תְּמִיד וְאוֹרִיד לְאִישׁ חֲסִידְךָ".

מכאן ואילך, יחד עם המתח שבין הפונקציות כהן ונביא מול מלך, הולך, דוהה ונעלם השימוש באורים ותומים. שאול מחפש תשובה לכישלון מלחמתו בפלשתים ושואל (שמ"א א, י"ד 36-41): "וַיִּשְׂאֵל שְׂאוֹל בְּאֱלֹקִים ... וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל-ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל הֲבָה תָּמִים". רק עם שיבת ציון בימי עזרא ונחמיה, אנו מוצאים שוב התייחסות לאורים ותומים (נחמיה ז' 65, עזרא ב' 63) בהקשר לכתבי יוחסין שביקשו כדי לשקם את מעמד הכוהנים. וכך נאמר: "עַד עַמֵּד הַכֹּהֵן לְאוּרִים וְתָמִים".

היום המושג אורים ותומים הפך למושאל. מעניין שהוא מוזכר בספרו של הסופר הברזילאי פאולו קואלו בספרו 'האלכימאי', והוא מופיע בו כשתי אבנים – שחורה ולבנה, המסמלות "כן" ו"לא" בהתאמה. קוריז מעניין נוסף הוא העובדה שהביטוי אורים ותומים הוא המוטו של אוניברסיטת ייל, והוא מופיע בסמלה באותיות עבריות. עובדה זו קשורה לנשיא האוניברסיטה במאה ה-18 – עזרא סטיילס, עקב חיבתו לאמונה ולשפה העברית. בלועזית נכתב בסמל – אור ואמת.

חנה לבל, חברת קבוצת יבנה הגיעה עם גרעין עציון. כיום פנסיונרית, בעלת תואר שני בתנ"ך, עסקה בחינוך בכל הגילאים מכיתה א' ועד לסמינר מורים. נשואה, אם ל-4, וסבתא לנכדים ונינים.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il

אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il